

Omgaan met probleemgedrag bij mensen met dementie

Docentenhandleiding voor
mbo-zorg onderwijs en bijscholing

Contact:

Connie Klingeman

Hogeschool Rotterdam

c.a.klingeman@hr.nl

Voorbeelden van gedragsproblemen

- Depressie, angst, apathie
- Agitatie, agressie, ontremming, rusteloosheid, roepen
- Wanen en hallucinaties

Wat is een gedragsprobleem?

Gedrag of emoties van de persoon met dementie die door de persoon zelf en/of zijn omgeving als moeilijk hanteerbaar worden ervaren

Bron: Richtlijn omgaan met gedragsproblemen bij dementie

Mogelijke oorzaken van gedragsproblemen

- Schade in de hersenen: psychiatrische symptomen
- Coping: hoe iemand omgaat met de ziekte
- Sociale omgeving: hoe anderen omgaan met de persoon met dementie
- Ruimtelijke omgeving: te veel of te weinig prikkels
- Onvervulde behoeften
- Niet onderkende lichamelijke ziekten (bijvoorbeeld blaasontsteking)

Stress en coping

- Gedragsproblemen zijn een manier om de stress die veroorzaakt wordt door de dementie te verminderen
- Bijvoorbeeld je terugtrekken, geen initiatief meer nemen, anderen beschuldigen, negatief zijn over alles

Sociale omgeving

- Gedragsproblemen worden veroorzaakt door de manier waarop anderen met de persoon met dementie omgaan
- Persoonsondermijnende omgangsstrategieën veroorzaken gedragsproblemen
- Bijvoorbeeld gevoelens ontkennen, iemand negeren, kleinerend toespreken, alles uit handen nemen

Bron: Kitwood T. Dementia reconsidered: the person comes first.
Buckingham: Open University Press, 1997.

Ruimtelijke omgeving

Gedragsproblemen als gevolg van te veel of te weinig prikkels in de omgeving:

- Te veel prikkels: geluid, mensen, drukke inrichting, te veel op tafel, onoverzichtelijk maken onrustig en angstig
- Te weinig prikkels: geen activiteiten, ziekenhuisachtige omgeving maken apathisch

Bron: Progressively Lowered Stress Treshold Model, Hall, 1994

Omgevingsoorzaken van agitatie

- Fel licht
- Plotselinge bewegingen
- Harde of storende geluiden
- Pijnlijke of verstorende handelingen
- Deuren die op slot zijn
- Vage schaduwen

Onvervulde behoeften

Gedragsprobleem is een uiting van een onvervulde behoefte

Onvervulde behoeften

- Zich onveilig, niet vertrouwd voelen (veiligheid)
- Negatieve zelfwaardering (pos. zelfw)
- Zich alleen voelen (verbondenheid)
- Regie kwijt zijn (autonomie)
- Zich hulpeloos voelen (afhankelijkheid)
- Zich vervelen (iets om handen hebben)
- Zich een nummer voelen (identiteit)

Bron: De Lange, 2005

Oorzaken van gedragsproblemen bij dementie

- Lichamelijke ziekte
- Hersenbeschadiging
- Copingstrategie
- Verkeerde omgangsstrategie
- Te veel of te weinig prikkels in de omgeving
- Onvervulde behoeften

Omgaan met gedragsproblemen

- Stap 1 Observeren van het gedrag
- Stap 2 Analyse van het probleemgedrag maken volgens ABC methode
- Stap 3 Teambespreking (met familie)
- Stap 4 Alternatieve benaderingswijzen verzinnen en uitproberen
- Stap 5 Evaluatie

ABC-methode

- A Activiteit/gedrag
- B Beweger, wat eraan vooraf gaat
(intern: binnenin de bewoner, extern: in de omgeving)
- C Consequenties, gevolgen die het gedrag in stand houden
- S Samen bespreken

Bron: Teun Hamer, 2007

Een voorbeeld

Scharrelen en verzamelen

Stap 1 Observeren

Een mevrouw loopt in het verpleeghuis de hele dag voorwerpen te verzamelen van de verzorgenden, uit de keuken of van andere bewoners.

Ze stopt ze in haar tasje of brengt ze naar haar kamer of legt ze weer ergens neer.

Stap 2 Analyse

Actie

- Rondlopen en verzamelen

BeWegers

- Intern: ernstige dementie, jong, behoefte aan beweging en dingen pakken
- Veel losliggende voorwerpen op de afdeling

Consequenties

- Dingen vinden en vast houden (+)
- Personeel pakt dingen weer af (-)
- Toename onrust (-)

Stap 3 Samen erover praten

- Mevrouw heeft een (innerlijke) behoefte om rond te lopen en te verzamelen
- Dat is op zich een 'normale' behoefte
- De behoefte verhinderen helpt niet
- Afpakken maakt haar boos
- Uitleggen begrijpt ze niet
- Als de onrust toeneemt: ook nog valgevaar

Stap 4 Veranderen

Nieuwe Actie

- Rondlopen en verzamelen zonder overlast voor anderen

Nieuwe BeWegers

- Voorwerpen buiten haar bereik houden
- Zorgen voor aantrekkelijke voorwerpen die zij wel mag verzamelen → Mandjes in de gangen over de railing hangen met doosjes, knuffels en dergelijke

Veranderen (vervolg)

Nieuwe Consequenties

- Meenemen van spulletjes geeft prettig gevoel(+)
- Contact maken door aanraken, glimlachen, enz.
- Niet afpakken maar omruilen

Stap 5 Evalueren

- Mevrouw vindt het verzamelen van de nieuwe voorwerpen prettig
- 's Avonds verzamelen de verzorgenden de voorwerpen en doen ze terug in de mandjes

Casus Roepen

Voortdurend roepen zonder rekening te houden met de omgeving

Roepen: Kenmerken van de persoon

- Meestal begin of midden niveau dementie
- Vaak immobiel en
- Niet in staat zelf in actie te komen
- Vaak zorgafhankelijkheid
- Steunzoekend afhankelijk gedrag

Roepen: observatie

- Herhalen roepen: bv help, help of zuster, zuster
- Uiting van emotie
- Vaak gericht op iemand
- Kan gepaard gaan met aanklampen, achterna lopen en claimen
- Kan vorm hebben van in zichzelf praten, babbelen, zingen of bidden

Veel voorkomende Interne Bewegers bij roepen

- depressieve stemming
- pijn of ongemak
- desoriëntatie
- wanen en hallucinaties
- angst en spanning
- eenzaamheid
- verveling
- slecht zien / doofheid
- zoeken van emotionele geborgenheid
- gewend zijn aan veel aandacht

Veel voorkomende Externe Bewegers

- personeel dat langs loopt; personeel in een zitje
- lawaai
- gebrek aan zinvolle prikkels en bezigheden
- weglopen terwijl je bezig bent; weggaan zonder afscheid
- andere bewoners die geholpen worden
- negeren van belangrijke persoonlijke gewoontes
- onpersoonlijke omgeving
- alleen achter blijven
- nachtelijke duisternis
- verwarrende omgeving.

Consequenties die vaak niet helpen bij roepen

- standjes geven
- vragen op te houden
- negatieve reacties van andere bewoners
- genegeerd worden
- sederende medicatie
- apart zetten

Positieve interventies bij roepen

- Normaliseren: bv bidden ondersteunen met een rozenkrans
- Time-out voor verzorgende
- Medicatie afstemmen op oorzaak (bijvoorbeeld depressie)
- Zinnvolle activiteiten organiseren en dagbestedingprogramma
- Wandelen; lichaamsbeweging
- Muziek luisteren en maken, liedjes zingen
- Eenvoudige karweitjes
- Voorlezen

Vervolg positieve interventies bij roepen

- Simpress (gesimuleerde aanwezigheid);
- Eén op één contact
- Fixatie vermijden
- Omgeving persoonlijk en herkenbaar houden of maken
- Geduld hebben
- Ingaan op achterliggende behoefte

- Casus verzet bij de verzorging

Afweer en verzet bij de verzorging

Kenmerken van het gedrag

- Schreeuwen, wegduwen, slaan, krabben, spugen, stijf of slap houden, schelden.

Kenmerken van de persoon

- Meestal gevorderde dementie.

Interne bewegers

Veel voorkomende interne BeWegers

- pijn
- angst
- onbegrip voor de situatie
- schaamte
- behoefte eigenwaarde te behouden
- onveilig gevoel

Externe bewegers

- Starten met een zorgsituatie zonder eerst oogcontact te maken en aan te raken
- Haast
- Koude, blootliggen, ontbloot worden
- Onrustige omgeving (fel licht, in en uitlopen, open deuren, pratende verzorgers, oproepsysteem)
- Onpersoonlijke zorg
- Op iemand inpraten met harde stem
- Te hoge eisen stellen, proberen iets nieuws te leren terwijl dat niet meer kan

Consequenties die vaak niet helpen bij verzet

- Snel doorwerken
- Hardhandig vastpakken of vasthouden
- Als maar blijven proberen
- Stoppen met aanraken en doorgaan met directief praten
- Verbaal corrigeren

Consequenties die vaak niet helpen bij verzet

- snel doorwerken
- hardhandig vastpakken of vasthouden
- als maar blijven proberen
- stoppen met aanraken en doorgaan met directief praten
- verbaal corrigeren

Positieve interventies bij verzet

- Rustige benadering, alle stress vermijden, tijd nemen
- Oogcontact zoeken
- Afleider-werker systeem gebruiken
- Pijnbestrijding
- Snoezelen: zachte muziek, aromatherapie, strelen
- Warme handdoeken, lichaam bedekt laten
- Zoeken naar voorkeursverzorging
- Time-out nemen en later terug komen
- Achterwege laten van overbodige zorg
- Verplaatsen zorgtijdstip
- Handelingen vereenvoudigen, verzorgend wassen
- Afleidende prettige prikkels geven